

А. Липовска. *Русско-болгарская лексикография: традиции и тенденции развития*.
София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2009.
213 с.

Трудът на Анна Липовска представя своеобразна рекапитулация на всичко направено досега в областта на руско-българската и българско-руската лексикография за изминалите повече от 150 години от появата на първия двуезичен речник през епохата на Българското възрождане до наши дни. Стремешът на авторката да представи общ преглед на лексикографските трудове, като съпостави подходите на отделните автори към лексиката на двата езика, без да пропусне нито едно от съществуващите решения, я е довел до оригинално решение, продиктувано от големия брой на анализирани произведения. Както отбелязва самата тя *„форма представления ексцерпированных данных при анализе небольшого числа словарей (например до 5-10 единиц) не имеет большого значения. Она становится определяющей при рассмотрении 20-30 или более лексикографических объектов (как это имеет место в нашем случае)“*.

За решаването на тази задача авторката се опира върху разработените от Ю. Н. Караулов лексикографски параметри (Ю. Н. Караулов. Лексикографическое конструирование и тезаурус литературного языка. Москва, 1981, 42- 109), като ги модифицира с оглед на потребностите на своето изследване на двуезичните речници, успоредяващи лексиката на двата езика. Така се получава нов набор от параметри, като от 67-те параметъра на Караулов отпадат онези, които не са намерили приложение в анализирани речници, а от друга страна се въвеждат специфични параметри за двата езика (напр. *член на съществителните имена за българския език и склонение на съществителните имена за руския език, както и еквиваленти, „общии думи“, реалии и др.*, по които двуезичната лексикография се различава от създаването на тезаурус, така че нейният модифициран набор от параметри достига 60 (с. 45). Табличното представяне на особеностите на отделните речници съгласно тези параметри представя приложение към книгата под формата на СГ което дава възможност на читателя да ползва цялата изходна информация, ексцерпирана от авторката, за по-нататъшни изследвания.

Трудът като цяло се отличава със стройност и последователност в хронологично и методическо отношение. Първата част *„Русско-болгарская лексикография: традиция в развитии“* (15-140) последователно представя в хронологичен ред възникването на отделните речници, тяхното предназначение и, ако може така да се каже, външните условия, които ги пораждат (в първия раздел *„Поиски, заметки, обзоры...“*, където се разглеждат руско-българските, а след това - и българско-руските речници). Вторият раздел (*„Анализы...“*, 45-140) представя накратко методиката на съпоставителния лексикографски анализ (45-48) и цялата извършена аналитична работа върху всичките излезли през разглежданите 150 години: 33 руско-български и 16 българско-руски речника по споменатите по-горе 60 лексикографски параметъра (49-140).

Втората част на труда *„Русско-болгарская лексикография: тенденции развития“* (141-189) също се състои от два раздела, представящи последователно *социологическо проучване* (анкета) за мнението на потенциалните ползватели на езични речници (*„Вопросы, ответы, потребности... Двухязычный словарь глазами современного пользователя“*, 141-148) и два от най-новите речници (*„150 лет спустя...“*, 149-189). В първия раздел авторката запознава читателите с проведената анкета и получените от нея резултати. Специално внимание се отделя на екстремни мнения: изразяващи предпочитания изцяло към т. нар. *„хартиени“* речници (т. е. издадени под формата на книжно тяло) като носители

на проверена и сигурна информация и изцяло отхвърлящи нуждата от речници, тъй като съчетаемостите, почерпани от интернет, дават достатъчно информация за значението и употребата на думата. Макар да не е пряко експлицирана връзката между резултатите от анкетата в представената по-нататък концепция за речник, за читателя става ясно, че търсенето на нов подход към лексикалния материал на двата езика всъщност е продиктувано от новите условия за потребителя, създадени от практически неограничените възможности на глобалната мрежа.

От гледна точка на перспективите най-голям интерес представя вторият раздел на втора част, където вече подробно разработената и приложена върху всички досега излезли речници методика се използва за представяне на излезлия през 2004 година в София „Нов руско-български речник“ с автор С. Влахов, под ред. на А. Липовска. Както се посочва в заглавието, това е речник „от класически тип“ с обем около 50 000 думи и 3 500 фразеологизми, при осъществяването на който са намерили реализация 56 от приложените в досегашната практика общо 60 параметъра. В момента се работи върху неговото предоставяне за ползване в електронен вид.

Особено интересна и приносна за лексикографската наука е последната глава на този раздел „О руско-българско-руско словаре нового типа“ (166-189), където е представена концепцията за подготвяния нов руско-българско-руски речник в примарно електронен вид. Новите технически условия дават качествено нови възможности за разгръщане работата на лексикографа. Представеният в тази глава проект съчетава актуални лексикографски концепции, основаващи се върху идеята на Ю. Н. Караулов за лексикографската параметризация; върху концепцията на Ю. Д. Апресян за интегрално описание на езика; върху идеята, осъществена от И. А. Мелчук и А. Х. Жолковски за създаване на тълковно-комбинаторни речници от „активен тип“; върху идеята за съпоставителен анализ по двойки думи на Я. Шатковски и И. Червенкова. Съчетаването на тези концепции на различни автори, отразяващи различни страни от функционирането на лексикографските помагала, с вече универсално достъпните атрибути на виртуалното пространство, довежда А. Липовска до създаването на нов модел на речник с нови качества като: възможност за лексикографска работа от нов тип; практически неограничен обем и време за разработка и усъвършенстване; свързване в мрежа на относително самостоятелни модули, съответстващи на отделните типове класически речници (общи, специални, фразеологични, терминологични, правописни, правоговорни, учебни, на съчетаемостите и др.); предоставяне на възможности за оперативно търсене на информация, като то се определя от индивидуалните интереси и потребности на всеки индивидуален ползвател, така че да е „по мярка“ и на начинаещия, и на високо квалифицирания специалист, който владее езика на високо ниво; възможност за използване на т. нар. „небуквени“ знаци, т. е. звукови и визуални средства. Авторката специално подчертава, че въпреки тези специфични качества и електронната си форма този речник не е предназначен за автоматична обработка на текстовете, нито за машинен превод (с. 167). Той се опира на обширен лексикографски анализ, извършен частично в „докомпютърната“ епоха, но разширява досегашните възможности за представяне и ползване благодарение на разширените възможности в областта на организацията на речниковата информация, която вече не е задължително линейна. Така ще бъдат представени многоаспектни данни за взаимоотношенията в руско-българските лексикални двойки и функционирането им в съответните езикови социуми (с. 168). Концепцията предвижда създаването на следните *модули*: правоговорен, правописен, граматичен, словообразователен, семантичен, на парадигматичните връзки, на синтагматичните връзки, прагматичен, етимологически, лингвокултурологичен, на асоциативните връзки, паралингвистичен, фразеологичен, паремнологичен, аудиовизуален, библиографски, лексико-

графски, терминологичен, лингвометодически, модул на отделния ползвател (с. 168). Всеки от ползвателите ще може да активира част от съответния модул в съответствие с търсената от него информация. Ще има възможност и за инвентаризация, даваща представа кои са запълнените и кои са празните клетки в съответните модули за съответните лексикални единици.

Най-пълна представа за характеристиките на бъдещия речник дава неговият „Прогнозен портрет“ (171-189), разработен на базата на лексикографските параметри, върху които се основава цялата книга. Това дава възможност да се открият неговите специфични особености, базиращи се върху разширените възможности на интернет-пространството и новата модулно-мрежова организация на материала. Поради добре известното родство между двата езика, което неизбежно поражда редица разминавания в значенията и употребите на сходни по етимология или фонетичен състав лексеми, като особено ценно качество трябва да се изтъкне възможността за проследяване, благодарение на семантичния модул, на синонимно-паронимни редове от типа на *булка - хляб - невеста - невяста - жена, бас - бас 'глас' - бас 'облог' - пари 'облог' - пари - деньги* и др., които в досегашните речници невинаги намират отражение или се отразяват в сравнително ограничен обем. За първи път се предвижда и представяне в речников вид на дискурсна информация, каквато ще съдържа прагматичният модул. За първи път ще бъде представена и аудиоинформация благодарение на правоговорния модул, който ще се реализира чрез аудиозаписи, направени от носители на съответния език. Тя е особено значима за двойката езици български-руски, където сходната кирилска графика в съчетание с различната артикулационна база създава редица изкривявания у изучаващите другия език, които не живеят в съответната чужда езикова среда и нямат преки контакти с носители на другия език.

В заключение можем да кажем, че рецензираната книга е оригинален труд, който не само представя в систематизиран вид направеното досега в областта на руско-българската и българско-руската лексикография, но и по оригинален начин систематизира създаденото в областта на двуезичната лексикография от руски и български учени. Прави впечатление големият обем и широкият тематичен диапазон на ползваната специална литература (192-213), както и скрупулъозният начин на цитиране. Авторката многократно се връща към приносите на своите учители и предходници в полето на руско-българската лексикография, стремейки се да не пренебрегне нищо и никого, който с нещо е тласнал напред този клон от езикознанието. Предложената концепция за речник от нов тип, който ще се реализира в примарно електронен вид се отличава със своята перспективност и систематичност и ще даде възможност за максимално пълно представяне на сложните лексикални взаимоотношения между близкородствени езици, каквито са българският и руският.

Маргарита Младенова
e-mail: margo@slav.uni-sofia.bg